

Велимир М. Илић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за руски језик
и књижевност
velimir.ilic@filfak.ni.ac.rs

УДК 373:811.161.1(497.11)
https://doi.org/10.18485/sd_ruski75.2023.ch8

СТАТУС РУСКОГ ЈЕЗИКА У ШКОЛАМА НА ЈУГОИСТОКУ СРБИЈЕ: ПРОБЛЕМИ И МОГУЋА РЕШЕЊА

У раду саопштеном на Округлом столу „Руски језик у Србији данас“, одржаном у Руском дому 13.1. 2022. године, представљене су активности Департмана за руски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу, као и Нишке подружнице Славистичког друштва Србије на промоцији руског језика, књижевности и културе на подручју југоистока Србије, у коме је статус руског језика у школама изузетно лош. Како услед одређених околности и административних препрека, које су у раду предочене, реализоване активности нису дале очекиване резултате, аутор предлаже одређене измене законске регулативе, које би могле да дају позитивне ефекте у промени статуса руског језика у школама овог региона.

Кључне речи: ваннаставне активности, промоција руског језика, избор другог страног језика, предлог измена законских регулатива

In the paper presented at the *Russian Language in Serbia Today* Roundtable, held in the Russian Centre of Science and Culture on January 13, 2022. The author listed all the activities of the Department of Russian Language and Literature of the Faculty of Philosophy in Niš, as well as those of the Niš branch of the Serbian Association of Slavists on the promotion of the Russian language, literature and culture in the southeastern part of Serbia, where the status of the Russian language in schools is extremely low. Considering that the implemented activities did not produce the expected results due to specific circumstances and administrative obstacles, the author proposes certain changes in the legal framework, which could remove these obstacles and improve the status of the Russian language in schools in this region.

Keywords: extracurricular activities, promotion of the Russian language, choosing a second foreign language in the educational system, changes in legal framework.

1. Ваннаставне активности као пример добре праксе и процена њихове ефикасности

Департман за руски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу, у сарадњи са колегиницама из Нишке подружнице Славистичког друштва Србије, организује бројне активности, посебно у оквиру Недеље руске културе, односно Недеље Департмана за руски језик и књижевност. Сваке године се тада реализује низ разноврсних активности, примерених ученицима различитих узраста, најчешће у трајању од пет дана. Недеља руске културе установљена је 2018. године, а у још већем обиму одржана је 2019. године, када је учешће прихватио већи број наставника, те су две манифестације одржане на Филозофском факултету у Нишу, а по једна у нишким гимназијама: „Светозар Марковић“, „Бора Станковић“, и у „Првој нишкој гимназији Стеван Сремац“, уз подршку колега из Алексиначке гимназије, Гимназије Прокупље, Гимназије Пирот, ОШ „Први мај“, Трупале и њихових ученика. Како је наведено у вести на сајту Филозофског факултета „Након прошлогодишње Недеље руске културе, коју је Департман за руски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу покренуо захваљујући ентузијазму неколико наставника, сарадника и колега из мреже наставника руског језика Нишавског округа, ове године Недеља руске културе постаје традиционална градска манифестација, у којој ће учествовати стотинак ученика, студената и наставника, познавалаца и заљубљеника у руски језик, књижевност и културу“ (<https://www.filfak.ni.ac.rs/vesti/item/1262-pocela-nedelja-ruske-kulture>). „На радост организатора, овогодишња Недеља руске културе наишла је на велико интересовање ученика основних и средњих школа и њихових професора. На такмичењима у знању из граматике руског језика, као и на такмичењу у рецитовању стихова руских песника, одржаним у Гимназији „Светозар Марковић“, учествовало је преко 100 ученика, а додељене су 24 награде за освојена прва три места у свакој категорији појединачно. Награде су обезбедили Руски дом у Београду и Филозофски факултет у Нишу. У осталим манифестацијама у оквиру Недеље руске културе, као што су мастер-клас лектора Олге Трапезњикове, представа Кухња у ПНГ „Стеван Сремац“ и Концерт савремене руске музике у Гимназији „Бора Станковић“, такође је учествовало стотинак ученика, који су се вредно и марљиво припремали са својим професорима и показали

велико знање, таленат и мотивисаност за учење руског језика“ (https://www.filfak.ni.ac.rs/vesti/item/1277-ogromno-interesovan-je-za-nedelju-ruske-kulture?fbclid=IwAR2zXHd1CQRwb-va3sY-hx2_O3eJ_ok7r61y2zK6hQmQxi3TTYH3HnmvsQ).

Наредне, 2020. године, у складу са добро познатим епидемијским мерама, Недеља руске културе одржана је у онлајн формату, у форми Недеље Департмана за руски језик и књижевност, будући да су се активности, такође претежно намењене ученицима основних и средњих школа, свеле на онлајн програм и онлајн такмичења, које је организовао Департман за руски језик и књижевност. Следеће две године Недеља је одржана у хибридном облику, при чему су, уз онлајн програм, реализоване и манифестације на Филозофском факултету у Нишу. Изражавамо наду да ће се следеће године Недеља Департмана за руски језик и књижевност вратити у шире оквире Недеље руске културе.

Поред тога, у оквиру досадашња три интерна пројекта Филозофског факултета, усмерена на повећање мотивације за учење руског језика, такође у сарадњи са колегиницама из подружнице, организован је низ активности са ученицима 4. разреда нишких основних школа. Информације о неким од ових активности такође се могу прочитати на сајту Филозофског факултета „У оквиру интерног пројекта Департмана за руски језик и књижевност, у сарадњи са Гимназијом „Светозар Марковић“, одржана је новогодишња интерактивна представа „У потрази за изгубљеним поклонима“, у основним школама „Учитељ Таса“ и „Краљ Петар први“. Ученици четвртог разреда ових основних школа имали су прилику да се упознају са помоћницом руског Деда Мраза, његовом унуком Сњегурочком, познатом јунакињом руских народних бајки – баба Јагом, као и да се друже са већ познатим ликовима популарног цртаног филма – Маша и медвед. Резултат лепог дружења и одличне сарадње наших глумаца – студената Департмана за руски језик и књижевност и ученика Гимназије „Светозар Марковић“ било је искрено одушевљење деце, која су се радовала новим познанствима и наученим руским речима и изразима у вези са прославом Нове године“ (https://www.filfak.ni.ac.rs/vesti/item/1500-studenti-srednjoskolci-i-osnovci-za-jedno-u-potrazi-za-izgubljenim-poklonima?fbclid=IwAR2mqYenzBktt-6wl06jo1MyaDxUjh11H_d4VhqVc5ltg8_LV4GX5KxQPXbI).

Закључак до кога се дошло на основу реакција ученика током

реализације наведених активности је да су ученици заинтересовани и у одређеној мери мотивисани за учење руског језика. Другачији је однос њихових родитеља према руском језику и резултат је или бројних и даље присутних предрасуда, или става да ће од учења немачког језика имати много више користи, у страним компанијама, које се код нас отварају, или у иностранству.

Када је реч о директорима основних школа, са којима су представници Департмана и подружнице СДС одржали већи број састанака, ставови о увођењу руског језика своде на три варијације:

- безусловно подржавање ставова родитеља о немачком језику;
- негодовање због ремећења језичке структуре одељења: у једном одељењу се учи француски, у школама у којима се учи, у свим осталим немачки, те би увођење једне групе од петнаест ученика који уче руски изазвало компликације приликом израде распореда часова;
- недовољан број заинтересованих ученика за формирање групе.

Само један директор ОШ „Краљ Петар I“ био је расположен да уведе руски језик, али резултати анкетирања за избор другог страног језика нажалост нису били у складу са законом прописаним бројем ученика, потребним за формирање групе – једне године се изјаснило 11, следеће само 9 ученика. И поред велике заинтересованости за поменуте активности и евидентне мотивисаности ученика четвртих разреда, превагнуо је став родитеља.

Намеће се закључак да су примери добре праксе путем реализације ваннаставних активности: радионица, такмичења, олимпијада знања и свега осталог, нажалост, неефикасни када је реч о увођењу руског језика у основне школе. Такве активности вероватно могу повећати мотивисаност за учење језика у школама у којима он већ постоји, али, нажалост, нису уродиле плодом када је у питању увођење новог страног језика.

2. Покушаји проналажења решења горућег проблема

Шта предузети и на који начин препоручити директорима основних школа бар мало уравнотеженије присуство страних језика, будући да се намеће утисак да су све могућности са стране Славистичког друштва Србије, нишке подружнице и Департмана за руски језик и књижевност исцрпљене? Статус руског језика у школама на југоистоку Србије додатно је угрожен одлуком МПНТР Републике

Србије да надаље не одобрава формирање групе за учење почетног руског језика у Гимназији у Пироту, закључно са школском 2020/21. годином. Препорука МПНТР, упућена у оквиру дописа Гимназији у Пироту, 6.9.2021. године, којим је одобрено формирање такве групе још ове школске године, гласи да Гимназија у сарадњи са СДС, које је показало велику заинтересованост за пружање подршке, треба да изради акциони план за увођење руског као другог страног језика у основне школе на територији јединице локалне самоуправе.

Почетне групе руског језика у Гимназији у Пироту представљају праксу претходних 11 година, „преседан“ који је учињен, како због билатералне сарадње, коју Гимназија реализује са једном санкт-петербуршком школом, тако и због једине могућности опстанка руског језика на територији дате јединице локалне самоуправе. У питању је изразито франкофилна привредна средина, у којој се у основним школама учи искључиво француски (понегде и италијански), док је у Гимназији однос ученика који уче француски и почетни руски до ове школске године приближно био 20:80.

Какво је стање у Нишу и шта предузети у покушају обуздавања започете стихије у оба центра (југо)источне Србије? Руски језик се не учи ни у једној од преко 30 градских нишких основних школа, учи се у три мале сеоске школе. Када је реч о средњим школама, учи се у једној стручној, Угоститељско-туристичкој и у све 4 нишке гимназије, али у комбинованим групама, формираним спајањем ученика првог и другог, односно трећег и четвртог разреда, не би ли се у збиру дошло до минималног броја од 15 ученика, неопходних за формирање групе. С обзиром на константан пад броја ученика из године у годину постоји реална опасност да ће се у врло кратком периоду спојити ученици сва четири разреда, при чему ће се, по свему судећи, симулирати некакав наставни процес, противан свим методичким принципима и захтевима, а већ преполовљене норме колегиница смањиће се за додатних 50%.

С обзиром на недовољно јасну препоруку МПНТР о изради акционог плана, односно на то да је својеврсни акциони план већ спровођен протеклих пет година путем реализације побројаних активности, као и на то да би за имплементацију неког новог акционог плана био потребан дужи временски период, нишка подружница СДС усвојила је предлог који види као једино могуће решење актуелног великог проблема, а који је СДС упутило МПНТР 28.1.2022.

године, у оквиру Саопштења са округлог стола „Руски језик у Србији данас“, одржаног 13.1.2022. године:

„Поводом догађаја у Гимназији у Пироту пред почетак ове школске године, којим је угрожена дугогодишња пракса организовања наставе почетног руског језика као другог страног језика (поред продужног француског језика), као и у вези са критичном ситуацијом на територији Ниша, на Округлом столу посвећеном статусу руског језика у Србији данас, изнет је предлог допуне чл. 39. Закона о средњем образовању и васпитању, којом би се у одређеним ситуацијама дозволио избор почетног језика:

Изузетно, од става 1 овог члана може се организовати почетна настава другог страног језика за заинтересоване ученике, уколико се у основним школама јединице локалне самоуправе одређени страни језик не учи, а у средњој већ постоји одговарајући кадар.“ (Саопштење са округлог стола „Руски језик у Србији данас“, одржаног 14.1.2022. године).

Важно је истаћи да овим предлогом не би дошло до фаворизовања ниједног страног језика, већ би се дала прилика посебно угроженим језицима у одређеним срединама, док се број група заступљенијих језика не би смањивале, као што се не би угрозио статус руског језика у систему образовања у регионима у којима је бољи.

Сматрамо да би се наведеним предлогом ургентно деловало на санирање опасног проблема – избацивање руског језика и из средњих школа, при чему би се истовремено наставило са акционим планом увођења руског језика у основне школе. Решио би се проблем истискивања руског језика из образовног система на територији (југо)источне Србије, односно у Пироту и у Нишу, као њеним центрима, које траје више од једне деценије, а такође и у још неким градовима из унутрашњости. Сматрамо да би предлог био прихватљив и са аспекта рационализације организације наставе, будући да у Нишу директори средњих школа сваке године имају проблем да обезбеде додатни кадар за немачки језик, који је овде дефицитаран, будући да се број група ученика константно повећава, док се наставницима руског језика изналазе часови *Грађанског васпитања* или изборног гимназијског програма *Језик, медији и комуникација*. Коначно, настава руског језика би се вратила у методички прихватљивије оквири организације наставе, а њен квалитет би опет достигао потребан ниво, а такође, не мање значајно, отклониле би се или бар

смањиле и недоследности у примени овог члана закона у пракси.

Наставници Нишке подружнице су врсни педагози и одлични стручњаци, који би својим залагањем и добрим гласом који се чује, засигурно успели да обезбеде довољан број ученика за по једну групу у сваком разреду, уколико им се то законски омогући. Колегинице су, иначе, на измаку снаге и ентузијазма, будући да је свака активност, залагање и одличан рад резултован смањењем норме у свакој следећој школској години током претходних, сада већ, деценију и по. Тиме би се решио проблем и у Пироту, а и у још неким градовима из унутрашњости.

3. Пример добре праксе

И на самом крају један заиста репрезентативан пример добре праксе: билингвално српско-руско одељење Алексиначке гимназије, које већ осму годину одлично функционише, захваљујући посвећености и залагању колегинице Оливере Војиновић. Иако колегиница највећи део посла успева да реализује самостално, сматрамо да би још бољим резултатима допринела додатна подршка, пре свега у погледу финансирања усавршавања језичких компетенција професора који изводе наставу у билингвалном одељењу и стипендирању курсева језика и боравка датих настаника, као и ученика билингвалног одељења, на неком од универзитета Руске Федерације. Као доказ тврдње о одличној организацији рада билингвалног српско-руског одељења Алексиначке гимназије, за сам крај овог саопштења, навешћемо и актуелну информацију са овогодишњег уписа ученика, на коме је билингвално српско-руско одељење Алексиначке гимназије уписао 21 ученик. Повећање броја ученика, заинтересованих за упис билингвалног одељења у регионалној ситуацији у којој се упорно иде ка избацивању језика из образовног система, са једне стране, представља својеврсни парадокс, који сам по себи имплицира одређене закључке, а са друге, недвосмислену потврду једне одличне праксе.

Велимир Илич

СТАТУС РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛАХ
НА ЮГО-ВОСТОКЕ СЕРБИИ:
ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНЫЕ РЕШЕНИЯ

Резюме

В докладе, представленном на Круглом столе *Русский язык в Сербии сегодня*, состоявшемся в Русском доме 13 января 2022 года, автор перечислил все виды деятельности кафедры русского языка и литературы философского факультета в Нише, а также нишского отделения Общества славистов Сербии по популяризации русского языка, литературы и культуры в юго-восточной части Сербии, где русский язык находится в крайне плохом состоянии. Поскольку в силу определенных обстоятельств и административных препятствий, озвученных в докладе, реализованные мероприятия не дали ожидаемых результатов, автор предлагает определенные изменения в законодательной базе, которые могли бы устранить эти препятствия и оказать положительное влияние на изменение статуса русского языка в школах указанного региона.

Ключевые слова: внеаудиторная деятельность, популяризация русского языка, выбор второго иностранного языка, предложение изменений в законодательной базе